

NWSA-Fine Arts
ISSN: 1306-3111/1308-7290
NWSA ID: 2014.9.4.D0157

Status : Original Study
Received: January 2014
Accepted: October 2014

E-Journal of New World Sciences Academy

Elanur Kızılşafak

Istanbul Aydın University, İstanbul-Turkey
elanur.kizilsafak@gmail.com

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2014.9.4.D0157>

MİNYATÜRDEN İLLÜSTRASYONA TARİHSEL VE GÜNCEL BİR BAKIŞ

ÖZET

Minyatür, hem Doğu'da hem de Batı'da çok eski zamanlardan beri bilinen bir resim türüdür. Minyatür Türklerin de geleneksel kitap resimleme sanatıdır. Minyatür, kitap süslemeciliğiyle birlikte güncel ve tarihsel olayların belgelendiği resim sanatı olarak yaygınlaşmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nda doruğa ulaşmıştır. Modern resim tekniklerinin gelişmesi ve resimlemede teknolojinin yaygın olarak kullanılmaya başlamasıyla minyatür sanatı gerilemiş ve zaman içinde yerini modern resim sanatına bırakmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan modern Türk grafik ve illüstrasyon sanatı, önemli sanatçılar ortaya çıkarmış, kendine özgü bir üslup yaratabilmiştir. Günümüzde geleneksel sanatlardan yararlanan sanatçılar ve grafikerler olmakla birlikte illüstrasyon dijital teknolojilerin etkin olarak kullanıldığı bir sanat alanıdır.

Anahtar Kelimeler: Kitap Sanatı, Minyatür, İllüstrasyon, Resim, Papirüs

FROM MINIATURE TO ILLUSTRATION A HISTORICAL AND CONTEMPORARY VIEW TARİHSEL

ABSTRACT

Miniature is a type of illustration that dates back to ancient times existing both in the East and the West. Miniature is a traditional Turkish book illustration art. Miniature art was applied in book decorations and served as a means for documenting contemporary and historical events and became widespread thus reached to a peak during the Ottoman Empire. As a result of the development of modern drawing techniques and the widespread application of this technology in illustration art, miniature art began to regress and in time modern illustration art took its place. Contemporary Turkish graphics and illustration art gave start during the initial years of the Republic which paved the way to the emergence of important artists; thereby a unique style of its own kind was created. In our day, although artists and graphic designers do make use of these traditional art forms there are also those who apply digital illustration technologies in their work in an efficient manner.

Keywords: Book Art, Miniature, Illustration, Art, Papyrus

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

İnsanlar tarih boyunca duygu ve düşüncelerini, içinde yaşadıkları dünyayı ve toplumsal olayları ifade edebilmek için resim sanatını kullanmışlardır. En ilkel resimleme tekniklerinden en gelişmiş teknolojik yöntemlere kadar hepsinde yaratıcılık ve mesaj ön plana çıkmaktadır. İlk resim türleri insanların doğa olaylarını ya da yaşadıklarını yansıtan çizimler olarak başlasa da zaman içinde bu bir sanat halini almıştır. Tarihte ilk kez M.Ö. 3000 ve 2500'ü yıllarda ortaya çıkan ve ilkyazı örnekleri olarak bilinen çivi yazısının Mezopotamya'da resim şeklindeki işaretlerden doğup geliştiği bilinmektedir. Aynı şekilde M.Ö. 600-500 yıllarında kullanılmaya başlayan Çin yazısı da resim şeklindeki işaretlerden doğmuştur [3]. Bugünkü resim sanatının kökleri binlerce yıl öncesine uzanmaktadır. Başlangıçta güçlü bir iletişim, mesaj ve dışavurum aracı olarak kullanılan bu çizimler, sembolik anlatıma sahip ilkel figürler olarak ortaya çıktı. Ancak özellikle Antik uygarlıklarda bu semboller doğanın güçlerinin temsiline ve dini simgelere dönüştü. Bu bağlamda, bu ilk izler ve çizimler günümüzdeki "Grafik" sanatının ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Hem Doğu'da hemde Batı'da gelişen resim sanatı, uygarlıkların birbirlerinden etkilenmesiyle günümüze ulaştı. Bugün bu alanda açılan okullar ve her geçen gün daha da gelişen geniş bir sanat alanına dönüşen resim ve grafik sanatları birçok incelemenin de konusudur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışmada grafik sanatların bir kolu olan illüstrasyon en eski minyatürlere kadar araştırılmıştır. Günümüzdeki illüstrasyon sanatını daha iyi anlamak ve bu sanatın tarihsel kökenleriyle bağ kurmak için minyatür sanatının da anlaşılması büyük önem taşımaktadır. İllüstrasyon yazılı metnin anlatım gücünü arttırarak anlaşılmasını ve akılda kalmasını sağlar. Ülkemizde illüstrasyonla ilgili çalışmalar her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmada bu alanda yaşanan gelişmelere de dikkat çekilmektedir. Antik mağara resimlerinden günümüzün yüksek teknolojiyle üretilen grafiklerine uzanan bu uzun yolculuğun Türkiye'deki yansımalarını ele alan bu çalışma, bu sanat dalında yaşanan sorunları da irdelemektedir.

3. MİNYATÜR, RESİM VE İLLÜSTRASYON

(MINIATURE, PAINTING AND ILLUSTRATION)

Minyatür, Doğu ve Batı dünyasında çok eskiden beri bilinen ve kullanılan bir resim tarzıdır. Ancak Doğu ve Batı minyatürleri resim sanatı yönünden hemen hemen birbirinin aynı olmakla birlikte renk ve biçimlerde, konularda ayrılıklar görülür. Minyatür, kitapları resimlemek amacıyla yapıldığından boyutları küçük tutulmuştur. Minyatür, gelişkin olduğu dönemlerde fotoğraf sanatının rolünü de üstlenmişti. Resimlerde şehirlerin hayatının, savaş anılarının, elçi kabullerinin, av sahnelerinin, halk hikâyelerinin ve bazı önemli olayların anlatıldığını görebiliyoruz.

Minyatür, Latince "kırmızı ile boyamak" anlamına gelen, miniare kelimesinden türetilmiştir. Konu başlıklarını minium, yani sülyen ile belirginleştirmeye miniare adı verilmiştir. Zamanla metni süsleyen resimlere de minyatür denilmiştir. İranlılar ve Türkler bu tarz resmi "Nakış resim" veya "Hurde nakış" diye adlandırmıştır [8].

Tarihsel kökenleri Antik Mısır'a kadar uzanan ancak MS 2.Yüzyılda Mani dinine mensup sanatçılar tarafından Orta Asya'da yayılan minyatürlere, Türk ve İslam minyatür sanatının da kaynağını oluşturmaktadır. Yunan, Roma ve Bizans'ın elyazması kitaplarının da minyatürlerle süslendiği görülür. Hıristiyanlık yayılınca minyatür

özellikle elyazması İncilleri süslemeye başladı. Batı'da minyatürün gelişmesi ise 8.Yüzyılın sonlarına denk düşer. Baskı makinesinin bulunuşuna kadar Avrupa'da çok güzel ve görkemli minyatürler yapıldı. Bu dönemden sonra ise minyatür daha çok madalyonların üzerine portre yapmak için kullanıldı. 17. yüzyıldan itibaren fildişi üzerine yapılan minyatürler çoğaldı. Sonraları gelişen başka modern resim teknikleriyle birlikte minyatür sanatına karşı olan ilgi azaldı ancak bazı sanatçı çevrelerinde geleneksel bir sanat olarak varlığını sürdürdü.

Şekil 1. Uygur Prensesleri, Bezeklik Mağarası, 9, 9-12. Yüzyıl CE, duvar sanatı, 66 x 57 cm. Bulunduğu yer: Museum für Indische Kunst, Berlin-Dahlem Müzesi.

(Figure 1. Uyghur Princesses. Bezeklik, Cave 9, 9-12th century CE, wall painting, 66 x 57 cm. Located at the Museum für Indische Kunst, Berlin-Dahlem).

Türk kitap resimlemeciliğinin kökenleri ise Uyghur Türkleri'ne kadar uzanır. O dönemden günümüze kalan resimli ve minyatürlü kitaplar, Türk kitap resimlemeciliğinin çok eski zamanlardan beri var olduğunun birer göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Orta Asya'da, İslamiyet öncesi Türk kültüründe (özellikle Uygurlar'da) duvar resmi - resim - minyatür sanatı çok gelişmişti. Kitaplar minyatürlerle süsleniyordu. Minyatürler, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlılarda da görülen bir resimleme tekniğiydi. Türk minyatür sanatı Batının baskı - resim sanatının Doğu karşılığı olarak gösterilebilir [13].

İlk İslam minyatürlerinin XII. ve XIII. yüzyıla ait olduğu bilinmektedir. İlk atölyeler Bağdat'ta kurulmuştur. Uyghur minyatürleri, figür tipleri ve kompozisyonlarıyla Selçuklu minyatürlerine öncülük etmiştir. Selçukluların İran'dan Mezopotamya, Suriye ve Anadolu'ya yayılmasıyla ilk Türk-İslam minyatür üslubu doğmuştur. Bu ilk tasvirlerde Bizans resminin etkileri görülmektedir. Bu tasvirlerde günlük hayata ait eşyalar ve sahneler ve dönemin sosyal hayatı yansıtılmıştır.

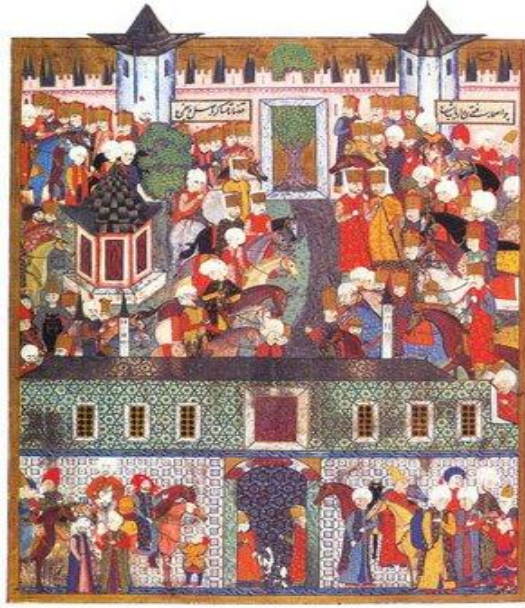
Şekil 2. Abdülmü'min el-Hûyî'nin Varka ve Gülşen minyatürü Albümünden
(Figure 2. Abdilmumin el-Huyi miniature Varka and Golshah)

13. yüzyılda Konya'da Abdülmü'min el-Hûyî'nin hazırladığı Varka ve Gülşen mesnevisinin minyatürleriyle, Harirî'nin Makâmât'ının minyatürleri bu dönemin en önemli eserleridir. Osmanlı devri minyatüründe, başlıca üç konu görülür. Bunlar, tarih, edebiyat ve din alanına giren eserlerden oluşur. En çok resimlenmiş olan yazmalar, birinci gruba girenlerdir. Bu eserlerin bir bölümü sultanların hayatına, bir kısmı fetih ve savaşlara, bir kısım Türk bilginleri ile bilgelerinin yaşamlarına aittir. Bunlara, bir devrin yaşayış biçimini gösteren şenlikleri de eklemek gerekir [10].

Şekil 3. Fatih Sultan Mehmet Nakkaş Sinan beyin eseri
(Figure 3. Fatih Sultan Mehmet - Calligraphist Sinan's work)

Fatih döneminde cerrahlık üzerine yazılmış nakkaşı bilinmeyen minyatürlü bir yazma görülür. Adı bilinen nakkaş Sinan Bey'dir. Sinan Bey'in Venedik'te öğrenimini tamamladığı ve sarayda başnakkaş olduğu bilinir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde en ünlü minyatür sanatçılardan birisi de kimilerinin Doğu'nun Leonardo Da Vinci'si olarak değerlendirdiği Matrakçı Nasuh'tur. Osmanlı tarihini konu alan eserlerini resimlerken, figürsüz manzaralar veya kuşbakışı topografik tasvirler olarak tanımlanabilecek yepyeni bir üslup yaratan büyük bir sanatçıdır. Süleymannâme adlı kitabının üç ayrı nüshasında 1520-1537, 1543-1551 ve 1542-1543 arasında yaşanan önemli olayları resmetmiştir. Kanuni'nin 1534 Irak seferini Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han'da, 1538 Karaboğdan seferini de Fetihnâme-i Karaboğdan'da konu etmiştir.

Şekil 4. Kanuni Sultan Süleyman'ın Culus Töreni, Matrakçı Nasuh,
(Süleymanname)
(Figure 4. Suleiman the Magnificent Culus Ceremony, Matrakçı Nasuhi,
(Suleymanname))

Türk minyatür sanatının en verimli ve üretken dönemi olarak kabul edilen II. Selim ve III. Murat arasındaki dönemde minyatürde adeta bir patlama yaşanmıştır. Bu dönemde Niğâr'î insan tasvirleri yapmıştır. Yavuz Sultan Selim Barbaros, Hayreddin Paşa, I. François ve V. Şarl'ın resimlerini yapmıştır. Onun minyatürlerinde portre önem kazanır, kıyafetler en ince ayrıntısına kadar gösterilir. III. Murat döneminde Nakkaş Osman III. Murat Sürname'sinde şehzade Mehmet'in Sünnet düğünü nedeniyle yapılan geçit törenleri eğlenceler anlatılır. Elli iki gün süren düğünde doğudan batıdan Hükümdarlar, elçiler çağrılmış, iki yüzden fazla esnaf Sultanahmet meydanında mesleklerini ve ürünlerini göstererek geçmişlerdir. Hünernâme'de ise Kanuni Sultan Süleyman ve diğer Osmanlı Padişahlarının Savaşlarını, avlanmalarını anlatan, hayattan alınmış sahneleri göstermektedir.

Şekil 5. Hünernâme, Nakkaş Osman eseri
(Figure 5. Hunername, Calligraphist Osman's work)

XVII. yüzyılda Osmanlı'da yaşanan ekonomik, sosyal ve kültürel durgunluk minyatür sanatına da yansımıştır. Bu dönemde minyatür sayısında azalma görülmektedir. Özellikle savaş ve fetihleri anlatan Şehnameler de durgunluk dönemine girmiştir. Bu dönemin önemli ustalarından Nakkaş Hasan Paşa'nın Eğri Fetihnamesi'ni hazırlamıştır. Sultan II. Osman Şehnamesi de bu dönemin ürünüdür. Nakşi'nin eseri olan Şakâik-i Numâniyye minyatürleri büyük kompozisyonlardan uzaklaşır. Minyatürlerdeki figür sayısı üçü geçmez ama Portre niteliği artmaktadır [1].

XVIII. yy. Lale devrinde sultan III Ahmet'in 1720'de sünnet edilen üç Şehzadesiyle üç kızının ve öteki hanım sultanların evlenmeleri için düzenlenen eğlenceler, şenlikler ve geçit törenleri Sürname'de gösterilmiştir. XVIII. yüzyılın ünlü minyatür ustasını Levni (Abdülcélil Çelebi)'nin resimlediği bu Sürname iki boyutlu minyatür ile perspektifli ve ışık gölgeyi kullanan Avrupa resmi arasında bir geçiştir.

Şekil 6. Levni, III. Ahmet'e Hediye Sunumu
(Figure 6. Levni's work, Presentation of gifts to Ahmet III)

Levni ayrıca kadın figürleri de yapmıştır. Rakkaseler, Sazendeler onun minyatürlerinde kırmızı, sarı, açık mor, mavi ve çok az yaldızla gösterilmiştir.

Şekil 7. Abdullah Buhari'nin bir minyatürü
(Figure 7. Abdullah Buhari's miniature)

Aynı yüzyılda Abdullah Buhari adlı nakkaş zarif kadın resimleriyle tanınmıştır. Dörtte üç görünüşüyle figürler saz veya keman çalan, karanfil koklayan, değişik başlıklar takmış mutlu görünen genç kadınlardır. En çok elma yeşili, menekşe rengi, çilek pembesi, portakal sarısı krem rengi kâğıtlar üzerine yapılmıştır. Osmanlı minyatür sanatı Levni ile son aşamasını yapmış ve Abdullah Buhari ise XVII. yüzyıl Osmanlı resim sanatının başarılı sayılan son temsilcisidir. Diğer taraftan da XVIII. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Avrupa'dan akın eden ressam ve onların sürekli İstanbul'da çalışmaları, XIX. yüzyılda ise III. Selim'in başlattığı, II. Mahmut'un sürdürdüğü reform hareketleri Abdülmecid'in (1839-1861) hazırladığı, Osmanlı İmparatorluğu'nu Batı'daki temel ilkelere göre düzenlemeyi amaç edinen ve ülkedeki adliye, maliye, idare, askerlik alanında reformlar sağlayan **Tanzimat Fermanı'nın** dünyaya ve halka bildirilmesi (3 Kasım 1839) düşünce, sanat ve edebiyat alanlarında büyük dönüşümlere yol açmış, **Divan Edebiyatı'nın** yerini çeşitli türlerde Batı'daki örneklerine göre yazılmış edebiyat, minyatürün yerini de yağlı boya resim almıştır [10].

4. İLLÜSTRASYONUN GELİŞİMİ (DEVELOPMENT OF ILLUSTRATION)

Türkçede bezeme veya resimleme olarak da geçen illüstrasyon, Fransızca illustration sözcüğünden dilimize geçmiştir. İllüstrasyon, görsel unsurlar kullanılarak metin ve fikirlerin tasvir edilmesi, açıklanması ve sunulması amacıyla geliştirilen resimleme çeşididir. Bir başka tanımla; görsel iletişimin bir ögesi olan illüstrasyon; başlık, metin ve slogan gibi sözel unsurları görsel bir dille anlatan, betimleyen, yorumlayan veya bir mesajı iletmek, bir kavramı görselleştirmek için yapılan resimlerin tümüdür [2].

Tarihsel gelişim süreci içerisinde bir arada ya da ayrı yerlerde yaşayan toplumlar kendi yaşam ve düşünce biçimlerine göre çeşitli sanat biçimleri ortaya çıkarırlar. Sanat, yapıldığı koşulların toplumun dinsel, kültürel, ekonomik, politik ve yaşamsal yönlerini ortaya koyar. Böylece farklı toplumların sanatları birbirinden ayrı özellikler gösterir. Ulusal karakterde meydana gelen bu farklılık ve özgünlüklerin Türk toplumunda diğer toplumlara göre daha fazla olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin Jeopolitik bakımdan Doğu-Batı arasında bulunmasının yanında sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan da önemli bir noktada olması kültürel değişimi hızlandırmıştır. Bir taraftan Doğu kültürünün etkisi altında kalırken, diğer taraftan Batı kültüründen de beslenmiştir. Bununla birlikte Anadolu birçok uygarlığın merkezi olmuştur. Bu uygarlıkların birtakım kalıntıları ve izleri Türk kültürü üzerinde etkili olmuştur. Bu nedenle de "Türkler Doğu toplumu mu, yoksa Batı toplumu mu?" gibi sorular ortaya çıkmıştır. Bu soruların sorulması kimlik arayışını da beraberinde getirmiştir.

Minyatür sanatının sona ermesi Batılı anlamda resim sanatının gelişmesi ve yaygınlık kazanarak beğenilmesiyle olmuştur da, bunun bir başka nedeni de;18. yüzyılın ilk yarısında İbrahim Müteferrika'nın ilk basımevini kurması ile farklılaşan ve Batılılaşan kitap resimlemeciliği, matbaa avantajıyla kitap üretim ve çoğaltma tekniklerinin kullanılmaya başlamasıdır [11].

Batılı ülkelerdekine benzer teknik ilerlemeler Türk illüstrasyon sanatında da Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte etkisini yoğun olarak hissettirmeye başlamıştır. Meşrutiyetin ilanından sonra basın yayın alanında yaşanan ilerlemeler ve serbestlik illüstrasyon sanatı için yeni imkânlar yarattı. Bu dönemlerde ortaya çıkan reklamcılık sektörü de bu sanatın gelişmesini besleyen bir faktör olmuştur.

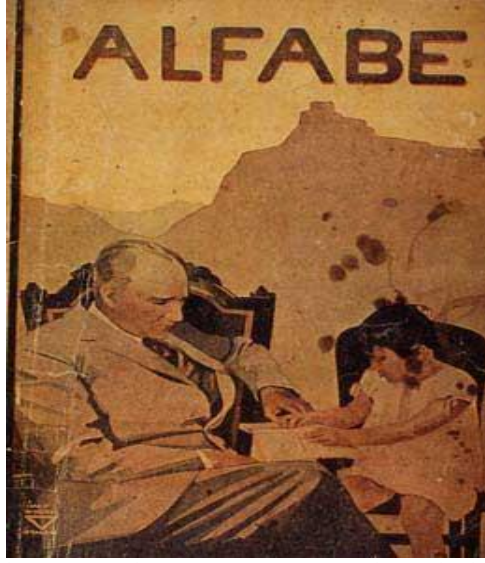
Şekil 8. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra basılmış, illüstrasyonla desteklenmiş bir otomobil reklamı

(Figure 8. Illustration was used for designing an automobile advertisement which was printed following the proclamation of the Second Constitution)

Bu dönemin en önemli sanatçılarından Münif Fehim 1910'larda yıllarda Leyla Saz'ın yazdığı "Saray Hayatı" adlı kitabı için yaptığı için yaptığı resimlerle bilinir. Yine Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanları için yaptığı kapaklar başta olmak üzere o dönemde yayımlanan çocuk kitabı kapaklarına ve kitap içi resimlemelerine de hayat vermiştir. Ancak İmparatorluğu savaşlarda peş peşe aldığı yenilgiler ve yaşadığı parçalanma süreci illüstrasyon sanatında da ciddi bir gerilemeye yol açmıştır. Türkiye'de resmi anlamda grafik eğitimi 1914 yılında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'nin açılmasıyla başlamıştır.

Bu tarihten sonra, kitap resimlemelerinde daha özgün ve kişilikli eserler görülmeye başlamıştır. 1920'lerden itibaren Ramiz Gökçe, Ercüment Kalmık, Cevat Şakir gibi önemli kitap resimleme sanatçılarının ortaya çıktığını görüyoruz. 1920'lere kadar kitap resimleme konusunda dış yayınlardan etkilenmeler, aktarmalar çok sık görülmüştür. Suavi, Firuz Aşkın, Ayhan Erer, Oral Orhon, İhap Hulusi, Kenan Temizan ve ilk defa bir kadın illüstratörün; Sabiha Bozcalı gibi kitap resimleme sanatçıları, dış etkilere açık ürünleriyle belirginleşmişlerdir [9].

Ülkemizdeki modern illüstrasyon ve grafik sanatının kurucularından kabul edilen İhap Hulusi Görey, özellikle Cumhuriyet'in kuruluşu ve sonrasında yaptığı çalışmalarla çığır açıcı bir rol oynadı. Atatürk'ün isteği üzerine ülkemizde Latin harfleriyle yazılan ilk alfabenin kapak resmini tasarlamıştır. Ziraat Bankası, İş Bankası, Yapı ve Kredi, Garanti, Sümerbank, Emlak Kredi, Türk Ticaret Bankası, Maliye Bakanlığı, Türk Hava Kurumu, Kızılay Yeşilay, Tariş, Zirai Donatım Kurumu ve daha birçok resmi ve özel kuruluşa bu alandaki çalışmalarıyla büyük hizmetler sunmuştur. 1927'de kendi özel atölyesini açmıştır.

Şekil 9. İhap Hulusi Görey'in Atatürk'ün siparişi üzerine hazırladığı ve yıllarca ilkököl birinci sınıflarında okutulan ALFABE'nin kapağını (1932)

(Figure 9. Illustration was used for designing the cover of the primary school books called ALPHABET used for teaching first grade students for many long years, İhap Hulusi Görey designed the cover of the said books upon the order given to him by Atatürk (1932)).

Harf Devrimi ülkemizde her alanda çok önemli sonuçlar doğurmuş, en başta da yayımcılık, grafik ve illüstrasyonda etkisini göstermiştir. Bu kuruluş yıllarında yapılan bu büyük devrim okuryazar oranında büyük bir inişe yol açtığından basılı materyaller, başta da gazete ve mecmualar görselliğe ağırlık vermeye başlamışlardır. Bu nedenle de bu alanda büyük bir rekabet ve yeni sanatçıların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. 1960'lerden sonra illüstrasyon alanında büyük ilerlemeler görülmeye başlanır. Matbaacılıkta, tipo baskıdan ofset tekniğine geçilmesiyle, özgün kitap kapağı illüstrasyonları ve buna paralel olarak kapak grafiğinde gelişmeler gözlenmiştir. Tüm gelişmelerin yaşandığı bu dönemde pek çok grafik sanatçısı önemli illüstrasyon çalışmalarına imza atmışlardır. Bu dönem sanatçılardan bazıları; "Yurdaer Altıntaş, Mengü Ertel, Sait Maden, Erkal Yavi, Bülent Erkmen, Fahri Karagözoğlu, Sadık Karamustafa, v.b. [11].

"Endüstri Devriminin teknoloji ve sosyal yaşamda ortaya çıkardığı gelişmeler sonucunda fotoğrafçılık ortaya çıkmıştır. Fotoğraf ilk icat edildiği yıllarda, özellikle de yeni icatların kutsandığı bir dönemde doğal nesnelere tüm detayları ve biçimleri ile olduğu gibi gösterdiği için resmin yerini sarsar. Fotoğraf, plastik sanatların en genç dalıdır. Yaşamı ve doğayı dramatik bir yapıyla yorumlayan fotoğrafa, "görmenin yeni şekli" denilmektedir. Fotoğrafın gelişmesi illüstrasyona 1950'lerden itibaren yeniden değer verilmesine sebep olmuştur.

On dokuzuncu yüzyıl teknoloji ve bilimsel ilerlemelerin çağı olmuştur. Bilgisayar devriminin altyapısını da bu süreç hazırlamıştır. Bilgisayar sayesinde sanatçılar daha önce hayal bile edemeyecekleri olanaklara sahip olmuşlardır. Bu olanaklar içerisinde ilk akla gelenler, elle yaratılması imkânsız karmaşık görüntülerin ve olası varyasyonların saniyeler içinde oluşturulması, üç boyutlu programlarda modellenen heykellerin istenilen boyutlarda yorumlanması ve tercih edilen malzemenin maddesel hale dönüştürülmesi, internet aracılığıyla dünyanın her tarafına işini saniyeler içerisinde aktarabilme ve

paylaşabilme imkânı sayılabilir. Pikselin ortaya çıkışı ile görüntüleri manipülasyona uğratmak, değiştirmek ve kendine mal etmek son derece kolaylaşmıştır. Piksellerden oluşan dijital görüntünün sağladığı olanakların en önemlisi, saniyeler içerisinde görüntünün formunu, rengini, biçimini değiştirme özelliğidir.

Yanı sıra çeşitli görüntüler arasında montaj ve kolaj çalışmalarında katman mantığıyla homojen yüzeyler elde etmede kullanılmaktadır. Gerçeklik duygusunu daha iyi vermek için illüstrasyon fotoğrafla iç içe geçmiştir. Birçok sanatçı için bu özellikler yaratılacak görüntünün üzerinde sonsuz olasılıklar kurgulayabilecekleri yeni ortamlar yaratmıştır.

Şekil 10. Andy Warhol'un "Marilynler" adlı eseri
(Figure 10. Andy Warhol's work called "Marilyns")

Fotoğraf, sinema ve videonun mekanik ve elektriksel süreçlerinin gelişmesi ışığında dijital sanat meydana gelmiştir. Dijital sanat, geçmişte sanat olarak kabul edilmeyen fotoğrafın, gösterdiği direnişe benzer bir süreç geçirmektedir. Dijital sanatçılar kavrayışları gereği yeniliğe ve tekniğin gelişimine duydukları gereksinimle deneyselliğe daha yatkınlardır. Gündelik yaşantımızın değişiminde en büyük paya sahip teknolojik araçlar (bilgisayar, internet, cep telefonu, e-posta) dijital sanata zemin hazırlamıştır. İnternet bu süreç içerisinde dijital olana çoğalmasa ve yayılması için alan oluşturan teknolojiler arasında başı çekmektedir. Dijital teknolojilerden yararlanılarak görüntüler yaratan sanatçıların ellerindeki imkânlar geliştikçe yeni estetik ve kavramsal yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin grafik tablet, sadece kalemi veya fırçayı taklit etmekle kalmaz sanatçıya yeni ve eşsiz çizim yolları ve olanakları da sağlar. Bazı sanatçılar, doğrudan bilgisayarda çizim yapmak ya da eskiz görüntüler hazırlamak için grafik tabletler kullanmayı tercih ederler. Özellikle foto manipülasyon programlarının efektleri aracılığıyla biçimlendirilmiş görüntülerin çokluğu, bir dil birliği oluşturduğunu göstermektedir.

5. RESİM, MİNYATÜR VE İLLÜSTRASYON SANATININ GÜNÜMÜZDEKİ YAKINLAŞMALARI (PAINTING, MINIATURE AND İLLUSTRATIO ART APPROACHES IN OUR DAY)

Minyatür sanatı, geleneksel bir sanat türü olarak bugün büyük ölçüde geleneksel sanatları yaşatmaya çalışan dar bir sanatçı çevresinin himayesinde varlığını sürdürmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında minyatürden etkilenen ressamlardan Turgut Zaim'in eserleri minyatüre yakın naiflikleriyle öne çıkar.

Şekil 11. Turgut Zaim'in minyatüre en yakın resimlerinden biri olan Tosuncuk Tablosu

(Figure 11. Illustration was used in Tosuncuk Painting, one of the paintings most resembling miniature art painted by Turgut Zaim)

İlk dönemlerinde Cevat Dereli, Nurullah Berk, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgut Zaim, Mehmet Pesen, Nedim Günsür gibi tanınmış bazı ressamların bir dönem resimlerinde minyatür etkisi hissedilse de, bu dönemde batılı sanat akımlarını ve batı tarzı sanat eğitimi reddederek geleneksel sanata dönen Turgut Zaim bu eğilim tipik örneği olarak kabul edilmektedir.

Turgut Zaim o günün şartları içinde değerlendirildiğinde, döneminde hiçbir batı sanat akımının etkisinde kalmadan, yerel motifleri minyatür duyarlılığında özgün bir üslup içinde verme başarısını gösterebilen tek sanatçımızdır [14].

İllüstrasyon, görselliğin patlama yaptığı çağımızın hâlâ en etkili sanatlardan birisidir. Bugün bazı sanatçıların illüstrasyonlarında geleneksel minyatür sanatından yararlanması ve o dönemin resim ve çizim tekniklerini çağdaş illüstrasyon çalışmalarına yansıtması, minyatürü yeniden tartışmaya ve bu sanata yönelik ilgiyi arttırmaya başlamıştır. Ancak nostaljik ya da yaratıcılığın geleneklerden beslenmesi üzerine kurulu bu tür sanatsal girişimler sanatçı çevrelerinde gerekli ilgiyi görmekten uzaktır. Bu konuda oldukça özgün çalışmalar yapan kimi tasarımcılar ülkemizde olduğu kadar dünyada da dikkat çekmektedir. Bu özgün çalışmalardan birisi de Murat Palta'nın minyatürü günümüzün popüler sinemasıyla birleştiren çalışmasıdır.

Tasarımcı Murat Palta, "Minyatür Tekniğiyle Film Afişleri" adlı çalışmasında günümüzün kült filmlerinin afişlerini oldukça yaratıcı bir tarzda minyatür tekniğiyle resimlemiş ve dünya çapında bir ilgiye mazhar olmuştur.

Şekil 12. Tasarımcı Murat Palta'nın minyatür tekniğiyle hazırladığı Kill Bill film afişi.

(Figure 12. Illustration was used in the movie poster Kill Bill designed by Designer Murat Palta by using miniature technique).

Bugün illüstrasyon çalışmaları esas olarak reklam ajanslarında, basın-yayın sektöründe ve akademide sürdürülmektedir. İletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, bu alanda eğitim sistemindeki sorunlara rağmen akademik kurumlaşmaların sağlanması ve sosyal medya ile ülkemizdeki grafik sanatçıları ve illüstratörler tüm dünyadaki gelişmeleri izleme olanaklarına sahip olmuş, bunu ortaya çıkardıkları yaratıcı eserlerine de yansıtabilmişlerdir.

6. SONUÇ (CONCLUSION)

Doğu'da Minyatür sanatını bir tür kitap resmi olarak değerlendirebiliriz. Minyatürler, elyazması kitaplarla birlikte ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda yazı alanlarının yanında kitabın konusunu işleyen ve betimleyen illüstrasyonlardır. Konu, kavram ve eylemlerin kolayca kavranıp benimsenmesinde ve sevilmesinde yardımcı olan illüstrasyonlar, kitaplar için de vazgeçilmez görsel bir dil oluşturur. İllüstrasyon hem tarihsel arka planı olan hem de güncelle sıkı bir ilişki içinde olan bir sanattır ve bugün tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de bu alana yönelik büyük bir ilgi ve katılım yaşanmaktadır. Ancak günümüzde bu tür üretimlerin daha çok dijital ortamlarda ve bilgisayarlar üzerinden yapılması, kullanılan programların ortaklığı ve yazılımların benzerliği nedeniyle tasarımların birbirine çok benzemesi riski vardır ve güncel kimi örnekler bu kaygıyı doğrulamaktadır. Dijital fotoğrafçılığın ve online iletişim teknolojilerinin gündelik hayatın her alanında hükmünü sürdürdüğü günümüzde özgün, benzersiz ve içinde insan zekâsının ve yaratıcılığının parıltısını taşıyan eserlere imza atabilmek büyük bir önem taşımaktadır. Çeşitli kaynakların illüstrasyonların üretimiyle ilgili çeşitli görüşlerine rağmen, temel olarak hangi teknikle ya da ne şekilde yapılmış olursa olsun, istenilen mesajı doğru bir şekilde verebiliyor ve istenilen etkiyi sağlayabiliyor ise amacına ulaşmış demektir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Aslanapa, O., (1976). Türk Sanatı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Becer, E., (1997). İletişim ve Grafik Tasarım, Ankara: Dost Yayınları.
- Erdoğan, M., (1971). Evrimi ile Yazı Sanatı, ss: 5. Konya: Yeni Kitap Basım Evi, (2.basım).
- Gülbin, K., (1993). Anadolu Sanat, Sayı 1 Aralık.
- İrepoğlu G. (1999). Levni, Nakış Şiir Renk. İstanbul: MAS Matbaacılık.
- Kerimov, K., (1980). Bakı: Azerbaycan Minyatürü, Bakı Işığ.
- Boydaş, N., (1994). Ta'lik Yazıya Plastik Değer Açısından Bir Yaklaşım. İstanbul.
- Pugaçenkova, G., (1986). Orta Asya'nın Şaheserleri Resim ve Minyatür. Taşkent: Edebiyat ve Sanat Neşriyatı.
- Erkmen, N., (1999). Tanzimat'tan Cumhuriyetin Kuruluşuna Kadar Türkiye'de Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimi" Kütüphanecilik Dergisi. Sayı 6.
- Yetkin, S.K., (1984). İslam Ülkelerinde Sanat, İstanbul: Başaş Ofset.
- Saçan, A.K., (1998). Başlangıcından Günümüze Türk İllüstrasyon Sanatı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniv.
- Bayık, N., (1974). 50 Yılda Grafik Sanatlar, Akademi Dergisi, sayı.8.
- Gülsün, P., (S.25 Mart 1995). Türk Minyatür Sanatından Türk Resme, Kültür ve Sanat Dergisi.